

Konpromisoa krisi garaiotan

Aitana Agirre, Iñigo Etxezarreta, Izar Hernando,
Unai Martinez eta Naiara Rodriguez

Ander Barandiaran Ziordia

*Gizarte langile eta hezitzailea eta Nafarroako Gazte
Parlamentuko teknikaria*

Gazteak etorkizuna direla entzuten dugu maiz. Kanean, komunikabideetan eta politikan behin eta berriz errepikatzen den esaldia da: «Geroa gazteena da». Baina, horrekin batera, orainaren kudeaketa politikoan, gizarteko instituzioek ez dituzte oro har gazteen premia eta interesak aintzat hartzen, ezta horien ahotsa ere. Eta, urrats bat gehiago emanez, gazteek politikarekiko interesik ez dutela ondorioztatzen da sarritan. Baina hala ote da benetan? Ez ote dugu, gazteei hitza eta aukera emanez gero, politika bera eta konpromiso politikoa ulertzeko modu berritzaileekin topo egingo, are gehiago krisi garai hauetan?

Hainbat gazte elkartu ditugu mahai baten bueltan, politikarekin duten harremanari buruz hitz egin dezaten: politikaz zer ulertzen duten, nola politizatu diren, gazte izateak zer baldintzapen dituen, zer iritzi duten politika instituzionalaz, egungo gizartearentzako zer proposamen dituzten, euskal nazio eta hizkuntz auziak nola bizi dituzten...

Abertzaletasunaren bi tradizio politiko nagusietako gazte adarretako ordezkariak gonbidatu ditugu, batetik. Aitana Agirre Loiarte (Donostia, 1998) Euzko Gaztedi-EGIko idazkari

nagusia da, eta Enpresen Administrazio eta Zuzendaritza eta zuzenbidea ikasten ari da. Izar Hernando Ibero (Donostia, 1995), aldiz, Ernaiko bozeramailea da, eta zuzenbideko ikasketak ditu.

Bestetik, Gazte Koordinadora Sozialistak 2018an aurkeztu zuen bere burua, «gazte problematikaren auziari klase ikuspegitik erantzuteko», aurkezpenean azaldu zutenez. Unai Martinez Crespo (Azpeitia, 1996) GKSko militante eta filosofian graduatuak ordezkatu du koordinakundea mahai inguruan.

Azkenik, politikaren adiera zabalak ohiko aktore sozio-politikoek jardunetik harago garamatzala kontuan hartuta, gizarte mugimenduetan parte hartzen duten gazteen iritziak ere bildu nahi izan ditugu. Iñigo Etxezarreta Toca (Donostia, 1995) LGTBIQ+ mugimenduko kidea da; gizarte hezkuntzan graduatua, Eihera kooperatiban dihardu, hezkidetzan formatzaile eta maskulinitatearen lanketan aditu, eraldaketa feminista eta LGTBIQ+ prozesuak diseinatzen eta garatzen. Eta Naiara Rodriguez Garayar (Orereta, 1995) mugimendu feministako kidea da, berdintasun teknikaria lanbidez; 'Ikasketa Feministak eta Generokoak' masterra ikasten ari da Euskal Herriko Unibertsitatean.

Hasteko, agian galderarik motzena eta erantzuteko konplexuena edo askotarikoena izan daitekeena. Politika esaterik, zer ulertzen duzue?

Unai Martinez: Politika zer den hitz gutxitan esplikatzeko ez da erraza. Baina guri iruditzen zaigu politikak balio behar duela gizartearen zati handi baten baldintzak hobetzeko eta askatasunak handitzeko, eta uste dugu hori proiektu sozialistaren bitartez gauzatu edo egikaritu beharko litzatekeela. Klaserik gabeko gizarte baten eraikuntzan ekarpena egin dezakeen tresna bat izan beharko litzateke politika, eta guk prozesu terminotan ulertzen dugu, hau da, pixkanaka-pixkanaka sozialismoaren baldintza politiko, sozial eta ekonomikoak jartzen joateko prozesu bezala. Eta prozesu horren

dinamizazioa langileriaren antolakuntza independentearen bitartez egin behar da. Hitz gutxitan esanda.

Izar Hernando: Nik uste dut politika badela erabakiak hartzea, eta boteretzeko prozesu bat eramatea, proiektu baten edo besteren mesedetan jarri gabe. Kontua da politika agian lotu izan dugula oso, ez dakit instituzioekin esatea gehiegi den, baina bai antolakuntza politikoarekin, eta uste dut bereizi beharra dagoela. Edo bigarren ñabardura bat egin behar dela, hortik ez aparte, baina bai paraleloan: hau da, hautu pertsonalena, pertsonala politikoa dela ulertzen duena. Hori askotan esanda dago, ez da ezer berria; baina aldarrikapen batzuk egiteak ez du ezertarako

balio edo ez gaitu oso urrutira eramango, eta, aldiz, egiten ditugun hautuetan, izan norekin edo nola harremantzen garen, edo non erosten dugun, edo zer kultura kontsumitzen dugun edo sortzen dugun, hori ere politika da, eta nik uste dut hori gabe ez dagoela aldarrikapen absoluturik egiterik. Eta alderantziz ere esango dut: ez badago antolakuntza kolektiborik, hautu pertsonal horiek geratuko dira norberaren mailan, eta eragiteko oso gaitasun mugatua edukiko dugu. Berez,

politikak gaur egun bi lerro horien elkar lotze eta harilkatze konstante bat behar du izan, eta horien arteko koherentzia eta kontraesanak kudeatzen joan behar da etengabe.

Naiara Rodriguez: Niretzat ere, egunerokotasunean hartzen ditugun erabaki guztiek politika daukate atzean. Eta indibidualki eta kolektiboki ikusten ditut: hartzen ditugun erabaki guztiak, baina baita zer desiratzen dugun, zer gustatzen zaigun, gure dirua zertan gastatzen dugun, gure denbora zertan

«Politikak gizartearen zati handi baten baldintzak hobetzeko eta askatasunak handitzeko balio behar du, eta uste dugu hori proiektu sozialistaren bitartez gauzatu edo egikaritu beharko litzatekeela»

Unai Martinez

ematen dugun, nola harremantzen garen... Igual ez dut ezer gehiago gehituko, baina niretzat desirena sartzea garrantzitsua da, uste dudalako feminismoak, edo feminismo batzuek behintzat, ekarpena egiten dutela hor: nola harremantzen naizen bestekin, nire gorputzarekin, nola ulertzen dudan nire burua eta horrek zer toki ematen didan gizartean. Nik fokua gorputzean jartzen dut asko, eta hortik ulertzen dut dena, dena zeharkatzen duelako.

Aitana Agirre: Nik ere politika ikusten dut alderditik harago. Politika edozertan dago, ez dago bakarrik alderdietan. Izan daitezke gizarte mugimenduak, eta izan daiteke ekintza politiko bat beti herriko dendetan erostea. Erakunde edo alderdietatik atera eta norberaren hautuak egiten du politika. Egia da alderdiek ematen digutela komunitate sentsazio bat, eraginkorra izan daitekeena aldatu nahi ditugun gauzak bultzatzeko; eta, azkenean, politika bezala ulertu daiteke zuk zure herriari egin nahi diozun ekarpena egiteko modu eraginkor bat. Adibidez, zuk ikusten dituzun injustiziak aldatzeko modu asko daude, eta askotan ez dugu ikusten politikak zenbat arlo ukitzen dituen. Eta desprestigioa alde batera utzita, inportantea da gu inplikatzeko aldaketa horiek posible izateko eta gure etorkizuna pixka bat hobetu ahal izateko. Politika zer da? Ba pixka bat dena eta guk nahi duguna, aldi berean.

Iñigo Etxezarreta: Ez daukat ezer gehiago gehitzeko, ados nago esan den gehienarekin.

Rodriguez: Politika, niretzat, ardura ere bada. Baina ez arduraren instituzionala bakarrik. Subjektu politiko garenez geroztik, ardura bat daukagu, erabaki edo ez.

Hernando: Bai, garrantzitsua da hori azpimarratzea. Politika eta gazteen parte hartzea eta horrelako gaiak lantzen direnean, eta ez bakarrik gazteena, baizik jendearen parte hartzea politikan orokorrean, eskubideen ikuspegitik abor datzen da: herritarrok eskubidea daukagu parte hartzeko. Eta niri iruditzen zait ñabardura egokia dela esatea ez dela bakarrik eskubidea, betebeharra daukagula. Eta parte

hartzeko daukagun modua eskubide eta betebeharren bi ikuspegietatik ulertzea.

Rodriguez: Eta parte ez hartzea ere hautu politikoa da.

Etxezarreta: Etengabe ari gara parte hartzen politikoki, izan modu antolatatu batean, izan modu pertsonal batean. Parte hartze politikoa edo politika izan daitezke aldarrikapen batzuk egiteko, edo eskubide batzuen baitan jarduteko. Baina politika ez da bakarrik baldintza materialen edo bestelako aldarrikapenak egitea, politika egiten da modu askotan, edozein ideia helarazi ahal izateko. Askotan ulertzen da politika modu antolatuan, eta gainera lotzen dugu aldarrikapen sozial, justuago edo iraultzaile baten ikuspegitik; baina ideiak ematen ari gara etengabe, eta hori izan daiteke esateko A edo esateko Z.

Rodriguez: Ni ados horrekin. Baina nahi dut azpimarratu lehen esan dudan gauza bat. Dena da politikoa, eta badaukagu ardura bat pentsatzen dugunaren arabera jokatzeko bizitzako arlo guztietan; baina hor eraldaketarako anbizioa ikusten dudan arren, eraldaketarako gaitasuna gehienbat antolakuntza kolektiboari ikusten diot. Ez mundua bakarrik aldatu dezakezula ikustea, ze ezin duzu. Baina beste batzuekin, agian, bai.

Agirre: Ados. Uste dut inportantea dela gu ere konturatzea komunitate hori beharrezkoa dela, eta igual gaur egun dagoen likidotasan horretatik berriz ere bueltatu behar garela lehen zegoen zentzu horretara. Azkenean, pandemiak ere erakutsi digu oraindik badagoela komunitate edo auzolan horretarako gaitasuna, gazteok ere ahal dugula hor, ze beti esaten da gazteok oso indibidualistak garela eta dena berdin zaigula. Eta batio izan du ikusteko denok ados jartzen bagara zerbait egiteko, aldaketa hori azkarrago gertatzen dela eta posible dela. Hori aspektu positibo bat da jendea gauzak egitera bultzatzeko.

Nola hurbildu zarete politikara: nondik, zeren bila, zerk mugituta, zer topatu duzue? Nola politizatu zarete? Irakurketak, ekintzak, lagunak eta ingurunea, 'maisua', sozializazio mota...

Agirre: Nire familian bazkalondoetan beti hitz egin da politikaz; orduan, txikitatik eduki dut kontzientzia hori. Gero, heltzen zoazen heinean, gauzak irakurtzen dituzu, errealitate ezberdinak ikusten eta ezagutzen dituzu, kanpora zoaz, eta niri urte horietako esperientziak eraman ninduen alderdira, ikusten dudalako nire ideologiarekin gehien bat egiten duen alderdia dela. Eta lehen esan dudanez, niri iruditzen zait politika badela tresna eraginkor bat niri gustatzen ez zaizkidan errealitateak aldatzeko, eta ados nagoena hobetzeko. Baina nire ingurunea bai izan da nahiko politikoa; ideal ezberdinekin, baina politikan militantzia altua egon da. Horrek erraztu dit alderdi batean sartzeko bidea, askotan alderdi batean militatzea nahiko estigmatizatuta dagoen arren.

Etxezarreta: Ni hasi nintzen militatzen –edo parte hartze politiko kontzientea deituko diogu behintzat– marika nintzelako. Hau da, kontziente izan gabe, militatzen ari nintzen

marika nintzelako. Nik nabaritzen nuen nire inguruko araua ez zetorrela bat nik konpartitu nahi nituen espazio edo bizipen batzuekin, eta justu gaztete bat zegoen Izarren eta nire ikastolaren ondoan, Kortxoenean gaztetxea. Hortik gonbidatu gintuzten parte hartzera, eta nire parte hartze politiko edo militante inportanteena gatzetxetik izan zen. Gero, Ernai sortu zenean, hor hasi ginen, eta prozesu horren baitan eta Ernairen sorrerarekin, orduan politizatu nituen nire desira, nire identitatea edo nire estetikak. Hori izan zen abiapuntu

«Militatzen hasten gara jende konkretu batek osatzen duen espazio edo talde bat ikusten dugulako; jende horrekiko ditugun izaera, aurreikuspen edo afinitateek bultzatzen gaituzte espazio horretan militatu nahi izatera edo ez»

Iñigo Etxezarreta

tua heteronorma zer den ulertu ahal izateko. Nire desirak politikoak direla ulertzeko, eta erantzukizun bat dudala, ez

bakarrik pertsonalki, baizik eta baita kolektiboki ere; bai LGTBIQ+ militantzia antolatuan, baina baita beste edonolako antolakunde edo espaziotan ere, transmarikabollo ikuspegitik eragiteari begira. Zerbait intuitiboa izan zen, eta gero etorri zen politizazioa. Ez zen erabaki bat izan. Hor harremanek zerikusi handia dute. Militatzen hasten gara jende konkretu batek egiten duen espazio bat edo talde bat ikusten dugulako; jende horrekiko ditugun izaera, aurreikuspen edo afinitateek bultzatzen gaituzte espazio horretan militatu nahi izatera edo ez. Ez da kasualitatea espazio superheteronormatiboetan ez egotea jende feministarik edo LGTBIQ+ik.

Hernando: Nire politizazio kanal edo auzi nagusia, txikitatik, abertzaletasuna izen zen. Oso modu intuitiboan ere, etxea izan da. Etxe euskalduna. Ni euskaraz jolasten nintzen, kantatzen nuen, eta bazegoen intuizio hau, euskarak ez zeukala –euskara herri bat egiten duen tresnetako bat bezala ulertuta– beste hizkuntzek zuten trataera. Nik esango nuke, nahiz eta ez naizen gai inondik inora identifikatzeko noiz, sentimendu hori nahiko txikitatik eduki dudala. Gero egia da badatozela beste politizazio argi edo foku batzuk, eta telebistari begiratzea besterik ez zegoen ikusteko bazeudela pertsona batzuk, gizon enpresari batzuk, diru asko zeukatenak, eta beste gehiengo bat baldintza material oso eskasak zituenak. Eta herrialde batzuetan bazeudela baldintza material horiek, eta beste batzuetan horien ustiaketarako baldintzak lapurtu egiten zirela. Orain hitza jartzen diogu horri, baina nik uste dut telebista ikustea besterik ez dagoela. Ni hortik politizatu nintzen. Gero, helduagoa zarenean, ikusten duzu neskak eta mutilak ez garela berdin tratatuak, edo ez daudela espektatiba berdinak. Gure ikastolan, adibidez, urte batez ez dakit zenbat neskak elikadura trastorno basatiak eduki zituzten, eta hor hasten zara jasotzen mezuak: «Hemen zerbait gertatzen da». Hor hasi nintzen kontzientzia hartzen. Gero, nire kasuan, Ikasle Abertzaleak etorri zen, gaztetxe eta gazte asanblada, eta gero Ernai. Baina ados Iñigorekin, eta zuk ere Aitana aipatu duzu, mugimendu batera ez zara bakarrik

ibilbide razional batetik iristen. Badago halako jendea, baina esango nuke gutxiengoa dela. Iristen zara inpultso edo intuizio batzuengatik, eta gero hor jende bat topatu dezakezu zure bizi ikuskera konpartitzen duena eta babes bat edo komunitate bat eskaintzen dizuna. Horregatik gelditzen zara. Ondoren konturatzen zara, edo ez, proiektu hori dela balekoa. Baina babes eta komunitate hori da bereziki klabea.

Martinez: Nik uste dut bakoitzak politikarako hurbilpena modu jakin batean egin dezakeela, baina gu, belaunaldi bezala, topatu izan garela bidegurutze historiko baten aurrean. Alde batetik, krisi kapitalista; krisi ekonomikoak gogor jo zuen orain dela hamarkada bat, eta horrek jende askoren bizi baldintzak okertu eta pobrezia areagotu zituen. Eta, gero, beste alde batetik, krisialdi politikoa, lotuta dagoena ENAMen zikloaren amaierarekin. Horrek gauzak auzi generazional bezala esplikatzea ahalbidetzen du. Horrez gain, gure inguruan behintzat, politika sozialistarako hurbilpena beste elementu batzuen bitartez ere egin dugu, tartean kritika edo eztabaida bezalako elementuen bitartez, gure ustez politika horren balio etiko-politiko inportanteak direnak. Nik uste dut elementu horiek pixka bat esplika dezaketela gure hurbilpena politika eredu horretarantz.

Rodriguez: Nik nire burua politizatutzat jotzen dut, baina uste dut etengabe ari garela politizatzen. Hasierako momentu horietara joanda, politika, askotan ulertzen den moduan, nire etxean tabu bat izan da. Nire gurasoek beti esaten zuten politikaz etxean hitz egitea ez zegoela ondo. Anaia zaharragoa daukat eta bera lehenago hasi zen, abertzaletasunetik, politika gaiak etxera ekartzen. Eta gurasoek beldurrez bizi izan zuten, ez ezberdin pentsatzen zutelako, baizik eta ez zekitelako oso ondo azaltzen zer pentsatzen zuten. Ez dakit zuen herriak eta zuen inguruak nolakoak diren, baina Orereta behintzat oso herri bizia da, eta niretzat izan da herri hezitzailea. Orduan, tabu horrek niri sortzen zidan... eta anaiak sartu ninduen hor. Gero beste toki bat topatu nuen, eta hori

izan zen lehenengo kontaktua feminismoarekin, gaur hor militatzen dudalako. Ez zen izan zerbait kontziente, baina halako batean gauza batzuk ez nituen ulertzen nire bizitzan, eta esan nuen: «Nik erantzunak behar ditut eta hau konpartitu behar dut». Azkeneko urteetan sentitu dut guk ere ardua daukagula eta zapaltzen dugula, eta horregatik esaten dut etengabe ari naizela politizatzen eta beste gauza batzuez kontziente izaten. Ikusten dut prozesu bezala, eta ez «hemen hasi da». Mugarri ezberdinak dauzkat, ez dudalako boterea ulertzen hemen goian eta hemen behean. Nik uste boterea denean dagoela, eta pixkanaka joaten zarela konturatzen non dagoen, eta zuk ere zer botere erabiltzen duzun edo ez duzun erabiltzen. Uste dut garrantzitsua dela Iñigok esan duena, harremantzen zoazen heinean konturatzen zarela.

Agirre: Behin zu eroso sentitzen zaren ingurune hori aurkituta, uste dut garrantzitsua dela besteengandik ikasten jakitea. Azkenean, Naiarak esan du etengabe ari dela politizatzen, eta nik uste denok gaudela pixka bat horretan. Ikasketa prozesu jarraitu bat da, eta, nahiz eta ingurune antzekoan ibili, jendea asko aldatzen da; eta bakoitzarengandik ikastea oso aberasgarria izateaz aparte, uste dut inportantea dela guk lortu nahi duguna ondo finkatzeko eta lorpen horren bidean besteak alde batera ez uzteko edo ez zapaltzeko. Mugimendu askotatik edaten dugu, eta horri balioa eman beharko litzaiokeela uste dut.

Rodriguez: Ni beti sentitu izan naiz oso probokatua; orduan, nik beti nahi izan dut zirikatu. Haurra zarenean modu batzuk daukazu, eta orain beste batzuk, eta niretzat politika izan da hori kanalizatzeko edo nire burua ulertzeko modu bat: «Honetaz ezin da hitz egin? Ba goazen hitz egitera».

Politika instituzionalaz zer iritzi duzue? Alderdien egitekoa zein da? Alderdien funtzioaz harago, zer eremu dago politikarako?

Agirre: Nik uste dut instituzioak beharrezkoak direla politika aurrera eraman ahal izateko. Azkenean, zuk proiektu bat

defenditu nahi duzu, baina hori aurrera eramateko helduleku bat behar duzu, eta uste dut instituzioak helduleku horietako bat direla. Egia da ez dela beti erraza instituzioek gizartea islatzea, entzutea eta ulertzea, baina uste dut politika instituziorik gabe ez dela eraginkorra aldaketa bat eragiteko. Gazte bezala guri dagokigu orain arte instituzionalizazio mailan lortu dena –dela autogobernua, dela gure sistema propioak– zaindu eta ahalik eta maila aurreratuenera eramatea gizarte orekatu bat lortzeko, jasangarritasunaren gaian edo berdintasunean. Pandemiatik ateratzen garenean, desorekak berriz txikitu beharko ditugu; eta, hori dena aurrera eramateko, instituzioek rol nagusi bat eduki beharko dute. Politika instituzionala oso urrutiko gauza bezala ikusten da, baina modu bat da proiektuak lurrera ekarri eta aurrera eraman ahal izateko.

Martinez: Instituziogintzaz hitz egitean, uste dut hitz egin behar dela noren instituzioak diren, edo zeinen kontrolpean dauden eta zer izaera duten; bestela, gaur egun dauden instituzio ereduak absolutizatu eta betikotu besterik ez duzu egingo. Ez delako gauza bera enpresari handien kontrolpean dauden instituzio estataletan parte hartzea, edo langileriaren kontrolpean egon daitezkeen instituzio sozialistetan parte hartzea eta gero horiek antolatzea hezkuntza esparruan, lan esparruan, etxebizitza esparruan, eta abar. Uste dut hori lehenik eta behin argitu beharreko kontua dela instituziogintzaz hitz egiteko orduan.

Gaur egungo instituzioez hitz egitean, bestalde, esanda-koak ez du esan nahi langileriak ez duela parte hartu behar instituziotan. Gure ikuspegitik, parte hartze hori norabide- turik egon beharko litzateke egungo instituzio kapitalistek proiektu sozialista emantzipatzaile batentzat dituzten mugak agerian jartzera, eta gaur egungo instituzioetatik kanpo ga- ratzen ari den prozesu sozialistaren eraikuntzaren menpekoa izan beharko litzateke.

Hernando: Behin eta berriz atera da boterea. Politika to- ki guztietan dago eta boterea ere toki askotatik eraiki edo

deseraiki daiteke. Ukaezina da gaur egun ezagutzen ditugun instituzio horietan boterea egon badagoela eta izan daitezkeela tresna bat, tresna horrek dituen muga guztiez kontziente izanda eta oso presente izanda. Duela gutxi, ezkerak

behin eta berriz esan duen zerbait esan du Pablo Iglesiasek, alegia, instituzioak eskuratzen dituzunean ez duzula boterea eskuratzen, badaudelako beste egitura batzuk oso botereitsuak. Espainiako Estatuaren kasuan, hori oso agerikoa da: Guardia Zibila hor dago, Auzitegi Nazionala ere hor dago, Ibexa eta beste elite ekonomi-

koak ere hor daude. Eta horiek hor egongo dira zuk instituzioak eskuratuta ere. Are gehiago, instituzio horiek baliatzen baldin badituzu eraldaketa prozesu baten mesedetan jartzeko eta herritarren bizitzak erdigunean kokatzeko, izan daitezke oso zilegi eta ondratuak, baina topo egingo dute kapitalaren mesedetan diharduten beste botere horiekin guztiekin. Hori esanda ere, ukaezina da instituzioek badaukatela boterea herritarren bizitzan, baldintza materialetan eta bestelako alderdietan eragiteko, eta tresna horiek baliatu behar direla ahal den neurrian. Baina bistatik galdu gabe tresna horiek daukaten muga. Badaukagu beharra edo ardura horrelako azpiegiturek dituzten espazio eta tresnak gure mesedetan eta herritarron mesedetan jartzeko, jakinda lehia etengabea izango dela.

Agirre: Horretarako herritarren parte hartzea inportantea da, proposamenak eginez-edo; baina instituzioetan lotura bat ikusten dut, ez ditut urrutiko ikusten. Azkenean, Izarrek esan duenarekin ados nago: badaude botere batzuk instituzio asko kontrolatzen dituztenak, baina horren kontrapisua izan daiteke gure gizartean parte hartzeko dauden era ezberdinak, eta instituzioek edan beharko lukete hortik.

«Politika instituzionala oso urrutiko gauza bezala ikusten da, baina modu bat da proiektuak lurrera ekarri eta aurrera eraman ahal izateko»

Aitana Agirre

Hernando: Ados nago, baina aldi berean uste dut ardura hori herritarren gain bakarrik jartzen dela.

Agirre: Ez, ez! Ardura konpartitua, e!!

Hernando: Bai, badakit ez zinela hori esaten ari, baina ñabar-durak jartzeagatik. Instituzioek badaukate ardura, herritarren bizitzetan eragiteko daukaten gaitasuna kontuan hartuta, eta herritarrak animatu behar dituzte eskubide horiek garatze-ra. Baina, aldi berean, instituzioek badaukate aukera herritarrei espazio handiagoa emateko, eta oso mugatuak dira. Arduragabea iruditzen zait ardura hori herritarren gainean bakarrik jartzea eta politikan parte hartzeko jendearen gogo horri dei egitea.

Etxezarreta: Herri mugimenduetan gabiltzanok badakigu gaur egun instituzioak zer diren. Oso ondo dakigu, amesten dugun bestelako gizarte eredu horren baitan, instituzioak, gaur egun irudikatzen ditugun bezala, ez liratekeela existituko, ez bakarrik elite ekonomiko baten tresna direlako, baizik eta instituzioek erregimen heterosexual oso bat arautzen dutelako, eta genero binarioa, familia nuklearra... normatibizatzen dituztelako. Tresna bat izan daitezke, adibidez, trans legearekin. Lege bat egon baldin badaiteke baldintzatuko duena nik, trantsizioa abiaraztekoan, nire buruaz beste egingo dudan edo ez, uste dut ezin dela erridikulizatu edo ezin zaiola balioa kendu. Badakigu zer diren, noski. Nik kooperatiba batean egiten dut lan. Prozesu LGTBIQ+ eta feministak bultzatzen ditugu, ez ikuspegi instituzional batetik, herrietatik edo udaletatik baizik. Gure helburua espazio bat ahalbidetzea da, zeinaren bidez jende bat sartuko den eskoletara edo bestelako espazio informaletara hauxe esatera: «Zure aukera bakarra ez da heteronorma». Tresna bat da eta balioa eman behar zaio, kontuan izanda instituzioa dela jende heterosexualaren bozgorailu eta normatibizatzailea. Nik hamasei urte nituenean jendea etorri izan balitz instituzioen bidez niri beste zerbait esatera, beharbada nire bizi esperientzia asko aldatuko zen. Eta hori mahai gainean jarri behar da.

Hernando: Jakin badakigu instituzioek zer paper duten. Badakigu erregimen batzuk betikotu ditzaketela. Horregatik, garrantzitsua da ulertzea herri mugimenduok etengabe presionatu behar ditugula instituzioak, benetan bermatzeko bitarteko horiek norabide batean jartzen direla eta ez beste batean. Batzuetan tentsio hori jaitsi izan dugu, eta bekatu egin dugu, pentsatuz une zehatz batzuetan instituzioetan egon den jendeak asmo onean eta norabide onean bakarrik egingo zuela. Tentsio hori beharrezkoa da. Instituzioek bakarrik ez dute lortuko, lehen esandako guztiagatik.

Rodriguez: Mugimendu eta instituzioen arteko tentsio hori egotea ezinbestekoa da. Nik instituzioentzat lan egiten dut berdintasunaren arloan, baina zer da instituzioa? Hasieran kostatu zitzaidan hor kokatzea, ze erraza da ardura instituzioetan jartzea, baina egia da horiek guk sortzen ditugula. Kontua da nola erabiltzen ditugun. Asko molestutzen dit jendeak esaten duenean ez dutela ezertarako balio. Ulertzen dut tentsio horren beharra, baina, balio, balio dute. Kontua da zer edukirekin beteko ditugun. Baina mugimenduak aurretik egon behar du, bai.

Zer iritzi duzue gaur egungo gizarteari buruz? Hobera goaz, edo okerrera? Zertan?

Agirre: Nik uste dut hobera goazela denborarekin. Guri krisi baten erdian egotea egokitu zaigu. Euskadik pasa ditu horrelako krisiak; 90ekoa egon zen eta atera ginen, eta nik uste dut honetatik ere aterako garela. Gero gure lana izango da pandemiak utziko duen normaltasun berri horretan krisiaren ondorioak ahalik eta gehien leuntzea.

Azken urte honek utzi ahal izan dituen ikaspen batzuk atara behar ditugu: posible dela kontsumo mentalitate aldaketa bat egotea, ekonomia ez dadin bakarrik izan enpresa handien zerbait. Tokikoaren garrantzia aldatu da urte honetan. Lehen aipatu dudan komunitate sentimendua handitu da batzuegan.

Hobekuntza inportanteenetakoa da gu garela horrelako mahai inguru batean bere iritzia lasai eman dezakeen lehen belaunaldia. Kontziente izan behar gara tokatu zaigula alde guztietako bizikidetzat posible egitea, nahiz eta oraindik badauden arazo asko konpondu beharrekoak, eta horiek guk tokatuko zaizkigu. Presoak oraindik ez daude Euskadin, Espainiako instituzioek ez dute beren rola onartu, biktimek ere ez dute jaso askok esperoko zuten erantzun hori. Baina, orokorrean, gizarte bezala uste dut asko aurreratu dugula azken hamarkadetan, eta kontziente izan behar gara oso aberasgarria dela guretzat ere hori posible izatea, alderdi ezberdinak mahai inguru baten bueltan egotea.

Martinez: Nik uste dut ezin dela ondorioztatu, nahiz eta krisi bat pasa eta hortik aurrera egin izan den, oraingo krisitik ondo aterako garenik. Gainera, zalantzan jartzen dut beste krisitik ondo atera ginela-

«Uste dut okerrera
goazela eta ofentsiba
neoliberal baten aurrean
gaudela. Pentsatu
eta begiratu behar
da noren bizkar jarri
den krisi honetatik
ateratzeko zama»

Izar Hernando

tasun tekniko-humano hori dena gosetea, askatasunak edo horrelakoak gainditu edo hobetzeko. Askatasun politikoen inguruko kontzepzio negatibo batek beti esan izan du botere instantzia batek ezin duela inoiz eduki gaitasuna jendearen bizitan arbitrarioki interbenitzeko. Definizio hori gaur egunera ekartzen badugu, garbi ikusten da gure askatasun politikoa, zentzu horretan ulertuta kasu honetan, beheraka doala.

ko ideia hori. Ni ez nago ados Aitanarekin; uste dut nahikoa nabarmena dela, pobrezia eta askatasun terminotan behintzat, hemengo eta toki askotako biztanle xumeak okerrera egiten ari direla. Auzia modu orokorrean aurkezteagatik: bizitza dugu garai bat, non, indar produktiboak izugarri handitzen ari diren arren, horien gaineko kontrola oligarkiak daukanez, ezin den erabili gaitasun tekniko-humano hori dena gosetea, askatasunak edo horrelakoak gainditu edo hobetzeko. Askatasun politikoen inguruko kontzepzio negatibo batek beti esan izan du botere instantzia batek ezin duela inoiz eduki gaitasuna jendearen bizitan arbitrarioki interbenitzeko. Definizio hori gaur egunera ekartzen badugu, garbi ikusten da gure askatasun politikoa, zentzu horretan ulertuta kasu honetan, beheraka doala.

Zergatik? Azken urteetan korporazio handiek eta beste zenbait instantziak gero eta aginte gaitasun handiagoa dutelako eta, beraz, horien aurrean gero eta babesgabeago gaudelako. Eta gero, pobrezia terminotan hitz eginda, Euskal Herritik eta beste gizarte askotatik begiratuta, pobrezia materiala jende kopuru handiagoarengana iritsi da –ezin dutelako eduki, ezin dutelako jan...–, milioika pertsonak (heldu zein ume) esplotazio erregimenak sufritzen dituzte, eta abar. Uste dut gaitasun sobera dagoela horri denari buelta emateko, baina erreforma eta proiektu politiko egoki bat eskatzen duela. Nik uste hori proiektu komunista dela.

Agirre: Euskadiri begira, Euskadi ulertuta zazpi lurraldeak, beste krisitik hobekuntzak atera ditugu. Datuak begiraturik, Europako iparraldeko herrialdeen ongizate mailaren pare gaude. Oraindik asko dago hobetzeko, eta horretan jarraitu behar da. Horiek ez dira ahaztu behar eta ez gara geratu behar konformismoan, ondo goazela esaten bakarrik; baina industrializazioa gertatu zenetik hona, uste dut orokorki egon dela hobekuntza bat, eta jarraitu behar dugula lanean, batez ere gutxien dutenen alde. Guk badaukagu gizarte bezala kontzientzia zergen bitartez gizartea hobetzeko. Uste dut hori hobekuntza izan dela, eta beharbada ez dela nahi zen muturreraino eramanez, egia, ze oraindik badago jendea bizitzeko beharko lukeen duintasun horretara iristeko ez daukana; baina nik ez dut ikusten hain okerrera egin dugunik, azken hamarkadekin konparatuta.

Hernando: Nahiko ados nago Unai esaten ari zenarekin, ondorioekin izan ezik. Baina analisiarekin nahiko ados. Uste dut okerrera goazela eta ofentsiba neoliberal baten aurrean gaudela, indar errepresiboei pandemia honetan eman zaien zilegitasun guztiarekin lotuta. Pentsatu eta begiratu behar da noren bizkar jarri den krisi honetatik ateratzeko zama, eta ukaezina da oraindik asko gelditzen zaigula krisi honen ondorioak ezagutzeko. Baina ikusten dira zantzu batzuk, eta beste behin ere sektore zapalduenak direnen gain dago jarrita sufrimendu hori jasateko motxila, izan emakumeak,

gazteak, migranteak, eta abar. Baina beste faktore bat dago kualitatiboki horri guztiari buelta ematen diona, batzuetan ahazten zaiguna: larrialdi klimatikoa, herrialdeen arteko aldeak izugarri azkar areagotzen ari dena. Orain gazteek ez dute soilik oihukatzen krisia gehien dutenek ordaindu dezatela, baizik eta krisia gehien kutsatzen dutenek ordaindu dezatela. Hori hemen dago, eta beldurgarria da ikustea gure belaunaldiarentzat bigarren krisialdia dela, eta etsipena, haserrea eta beldurra hementxe daudela. Arrisku handia dago hori ultraeskuinak kapitalizatzeko. Ni ados nago badugula ardura bat horri bide emateko bestelako balio eraldatzaile eta eraikitzaile batzuen bidez, eta badaudela honetatik gutititik ateratzeko elementu positiboak, baina txirriatzen dute. Beste ardatz batzuk daude, eta uste dut Euskal Herrian hegemoniko bilakatu daitezkeela balio eraldatzaile horiek. Gazte belaunaldiei begiratzuz are gehiago, esango nuke. Batzuetan nazio gatazka lausotzen ari dela irakur daiteke argi eta garbi, baina egia da belaunaldi gazteek, gatazka armatua bizi izan ez dutenek, oraindik ere eraldaketa eta burujabetzarekin lotzen dituztela balio horiek.

Agirre: Esan dudanean gizartea hobetu dela, Izarrek esaten duen arlo horretatik esan dut. Aurreko belaunaldiek ez dute eduki feminismoarekin guk daukagun loturarik, inoiz ez da ikusi M-8an halako manifestaziorik egin denik, edo eraso matxista bat gertatzen denean herrietan egoten den erantzuna, edo *Fridays for Future* bezalako mugimenduak mundu mailakoak izatea, eta hori bai dela balioa eman behar diogun zerbait. Eta gazte bezala gu harro egon behar gara hain politizatuak egoteaz. Guri tokatuko zaizkigun problemei aurre egiteko modu bat hori da. Azken boladan mugimendu asko daude protestatan, kalean, eta nik hori positibotzat jotzen dut, azkenean kontzientzia eraldaketa-rako tresna delako.

Rodriguez: Nik zalantza asko izan ditut, eta hainbeste zalantza izatea ia sintoma bat da galdera horri erantzuterakoan. Alde

batetik, M-8a edo LGTBIQ+ mugimenduak indartzen ari dira. Horrekin ez dut esan nahi indarra ez zeukatenik, ze sinetsa-razi digute lehen dena gaizki zegoela eta orain dena ondo. Ez. Lehen gauza batzuk ondo zihoazen, gero ez, orain bai, gero ez dakigu, dena ez da «hau ondo doa eta ondo joango da». Horregatik, nik ere zalantzan jartzen dut krisitik inoiz hobeto atera garen. Mundu mailan gai batzuk mahai gainean jartzen ari dira, baina horrek esan nahi du mundu mailan eragiten ari diren gauzak direla. Hori ona eta arriskutsua iruditzen zait aldi berean. Mundu guztian debate bera egiten ari bada, esaten dut: «Ze pasada, zer egin dugu mundu guztiak arazo hau edukitzeko?». Ez daukat erantzun bat, mila galdera daukat. Baina ikusten dut zein arriskutsua den anbiguoia izatea, ze gauza batzuk oso ondo doaz baina pendulu bat bezala da: oso ondo joaten bada alde honetara, beste indarra oso indartsu aterako da, eta orain ikusten ari gara faxismoarekin zer gertatzen ari den. Esan nahi dut gauza batzuk mahai gainean jartzea ez dela gauza horiek aldatzea.

Etxezarreta: Ados nago Unaik egin duen analisiarekin, eta gero Naiarak aipatu duenean zer krisi edo zenbat krisi dau-den, krisi ekonomikoaren analisia konpartitzen dut guztiz. Baina genero identitatearen krisia, hori bai krisia! Hori gestionatzeari begira jende batek eta mugimendu batzuek mahai gainean jarri dituzten baliabide horiek dira aurrerapauso bat eman eta hobera doazenak. Duela hogeitau urte, ni honela jantzita, baldintzak ez ziren izango berdinak eta nire esperientzia aldatuko luke horrek guztiak. Orduan, askoz krisi gehiago daude. Aurrerapauso bat egon da: Z belau-naldian Tiktoken bitartez zenbat jende ari da bere sexualitate, orientazio sexual eta genero identitatea beste modu publikoago batean azaltzen edo armairutik ateratzen? Hori gertatu da mugimendu feministaren partetik eta LGTBIQ+ mugimendutik apustu politiko bat eta militantzia bat egon delako gauza batzuk aldatzeko. Orduan, ez ditzagun baloratu bakarrik baldintzak; balora dezagun bakoitzaren bizi baldintzetan zerk eragiten duen.

Gazte izatearen baldintzapena nola bizi duzue? Zer balio du eta zer eragozpen sortzen ditu gazte izateak? Gazteen parte hartze politikoak gora ala behera egin du?

Etxezarreta: Baldintzatzen du, txikiagotzen gaituztelako. Pentsarazten delako zure iritziak balio gutxiago daukala, helduen munduak daukala arrazoia eta hori dela razionaltasuna, objektibotasuna eta zientzia. Ez delako ulertzen zergatik dituzun munduarekin konpartitzen ez dituzun beste desira

«Gazte izateak prekario egiten gaitu, eta horrek asko baldintzatzen du positiboki politizatzea. Elkartzen zaitu, baina askotan mugatzen du denbora aldetik, edo ekonomikoki»

Naiara Rodriguez

batzuk. Gazte izatearen baldintza nagusia da ez dizutela uzten pentsatzen mundua kaka zaharra dela. Gazteak ari dira parte hartze politiko handiago izaten, ez, ordea, parte hartze politiko antolatua. Oraintxe bertan, seguru asko, gazteria ez dago duela urte batzuk bezain antolatua politikaren era horretan, baina parte hartze politikoa, Interneten eta sare sozialen bitartez, asko handitu da. Beharbada eztabaida ez da

antolatua vs indibiduala, gazteak geroz eta politizatuagoak gaudelako. Internetek ekarri ditu baldintza batzuk politizatzeko, ekarri du Twitterren bitartez eztabaida batzuk eskuragarriago edukitzea, eta ekarri du, batez ere, niri dagokidanez, Tiktoken sartu eta ikustea zer politizazio maila dagoen, feminismoarekiko eta borroka transmarikabollo eta LGTBIQ+ mugimenduarekiko; hori guztia parte hartze politikoa da. Tiktoken bitartez horrelako hautua egitea eta horrelako ideiak, ikuskerak, generoa, identitatea adieraztea bada parte hartze politikoa.

Agirre: Inñigorekin ados nago. Eragozpenetako bat da gazte izate horregatik gure iritziak gutxiago balio duelako pentsaera hori hor dagoela. Gazte izatea beti lotzen da inkonformismoarekin, eta, beraz, gazte izate hori jarrera bat da adin bat

baino. Inñigok esan du sareetan politika asko egiten dela, eta horrekin oso ados nago. Beharbada, parte hartze politikoa alderdietan jaitsi egin da azken urteetan, eta uste dut hori oso lotuta doala krisialdiekin. Krisi egoeretan jendea normalean gehiago politizatzen da, behar gehiago nabaritzen direlako. Azken urteetan, baina, politizazio hori alderdietara edo mugimendu sozialetara joan beharrean, sare sozialetara joan da. Eta gure alderdietan gure egitekoetako bat izango da sareetan dagoen pentsamendu hori ekintzetara nola pasa. Sareek balio dute identifikatu ditzakezun balioekin bat egiteko, baino gero sareetan mugitzen den hori guztia errealitatera eraman behar da. Instituzioak modernizatu egin behar dira, eta guk eraman behar ditugu proiektu berriak edo ekarpen inkonformista hori.

Rodriguez: Gazte izateak prekario egiten gaitu, eta horrek asko baldintzatzen du positiboki politizatzea. Elkartzen zaitu, baina askotan mugatzen du denbora aldetik, edo ekonomikoki. Gaztetasunak ematen dizu indarra edo ausardia. Sare sozialez aipatzen duzuenarekin, ados. Askotan kritikatzten dugu horrek ez duela ezertarako balio, baina horrela erlazionatzen gara gure lagunekin, horrela antolatzen dugu militantzia... Nolanahi ere, kaleak hartzea, aurrez aurreko espazioetan egotea oso garrantzitsua da, horrek ematen digu indarra. Kalean sentazioa ezberdina da eta aprobetxatu behar da, ze horrek kutsatzen du jendea positiboki. Biak behar dira: kalea eta sare sozialak.

Martinez: Gaztea izateak baldintzatzen zaitu sozialki, ekonomikoki devaluatua dagoen sektorea delako. Langabezia tasak handiak dira, aldi baterako lana, prekaritatea. Horrek zuzenean baldintzatzen du bizi eredua: pobrea, ezegonkorra... Horrez gain, nik uste dut gazteriaren despolitizazioa gertatu dela. Despolitizazioaren termino ezberdinak ari gara erabiltzen, baina despolitizazioa orokorra da; eta hor zerikusirik dauka, alde batetik, gazteei zuzendutako kultur industriak, eta baita hezkuntza sistemak ere. Hortik aparte, proletarizatutako sektore bezala, kriminalizatu egin da, eta errepresio objektu bihurtu. Parte hartze politikoari dagokionez, hau-teskundeetan bozkatzeko eta politika instituzionalean parte

hartze bezala ulertzen baldin bada, uste dut gazteriarena nahiko baxua dela, oro har. Gizartean gaitasun ekonomiko murriztuenak dauzkanak politikan gutxi parte hartzen duela iruditzen zait, edo azkeneko hauteskundeetako abstentzio tasek hori erakusten dute. Gero, ulertzen baldin bada parte hartze politikoa dela gizarteko auzi nagusien inguruan erabaki prozesuetan parte hartzea, esango nuke Espainiako eta Frantziako estatuetan ez dagoela parte hartze politikorik. Alde batetik, erabaki garrantzitsuenak oligarkia finantzarioak edo bere menpeko instituzioek hartzen dituztelako zuzenean. Beste alde batetik, Frantziako eta Espainiako sistema politikoetako alderdiak oso aparte daude gizarte zibiletik, eta, oro har, sistema horietan ustelkeria handia egoten da. Nik uste gazteriaren parte hartze politikoa handitzeko gakoetako bat sistema politikoaren egiturazko aldaketak behar duela izan; aldaketa hori justizia eta demokrazia unibertsalaren arabera antolatutako prozesu politiko baten baitan kokatu behar da. Hori instituzio sozialistak eraikitzea eta pixkanaka politika sozializatzen joatea dela ulertzen dut; hau da, erabaki eta ardura prozesu hori sozializatzen joatea eta gero eta sektore proletarizatu gehiago militante politiko bihurtzen joatea.

Hernando: Gehitzeagatik: argi dago gazteria beste sektore batzuentzako eskulan merkea dela, ezegonkortasunarekin eta prekaritatearekin lotuta, eta ikusiko dugu egoera horretatik noizbait aterako garen. Eta gazteria da adin tarte bat alienazio prozesu bat bizi duena, aurrerantzean eskulan merkerako herritarra eta sistemaren normaltasuna erreproduzituko duen norbanakoa izan dadin, hau da, sistemarentzako norbanako erabilgarria zentzu guztietan: familia nuklearra, parte hartzea bozkatzearekin bakarrik ulertzen duena... Horrekin ados nago.

Unaik esandakoarekin lotuta, uste dut batzuetan gartzetasunaz oso modu idealistan hitz egiten dugula. Gartzetasuna eta errebeldia eskutik datozela. Ez da horrela, ados, baina potentzialitatea izan dezake batez ere bi prozesu horiek bizitzen ari den sektorea delako, eta baldintza prekarioenetan eta zapalduenetan dagoen sektorea delako. Beraz, potentzialitate hori

badago, baina gero gutxitan baloratu izan gaituzte horregatik. Gure alderdi eta mugimenduetara begiratuta, gehiago baloratzzen gaituzte ikuspegi kuantitatibotik («hemen daude gazteak», «haria ez da eten»), baina ez hainbeste ekartzen den beritasun edo freskotasunagatik.

Parte hartzearekin, pare bat ñabardura. Sare sozialek aukera eman dute parte hartze politikoa denon eskura jartzeko, eta esan da sare sozialek politika demokratizatu dutela. Uste dut hori esatea gehiegi dela. Egia da badagoela erraztasun bat sare sozialetatik politizatzeke eta harremantzeke, eta zurekin zerbait konpartitzen ari diren pertsonak aurkitzeke;

baina egia da sare sozialek gizartea zeharkatzen duten ardatz guztiak zeharkatzen dituztela, eta, guztiei ahotsa emate horretan, lehendik indartua zegoena indartzen dutela. Hori ezin dugu ahaztu, ze bestela gu ere diskurtso horretan erortzen gara. Gutxietsi gabe, ze ni aldekoa naiz eta jendea hor dago eta egon behar da, baina batzuetan idealizatzen ditugu eta uste dugu sare sozialetan eztabaida sano bat egon daitekeela, kalean egon ez denean.

Bestetik, parte hartzearen kontuarekin ere, uste dut mugimendu politikoek badugula ardura bat prozesu horiek eskuragarri jartzeko. Gure buruari entzuten diogunean, gure hizkuntza, batzuetan bada politikatik aldentzeko faktore bat.

Zuen proposamen politiko-ideologikoak zein onura du gaur egungo gizartearentzat? Zergatik da beharrezkoa?

Agirre: EAJrentzat, pandemiaren ondorengorako beharrezkoa izango da estrategiarekin asmatzea. Bada alderdi bat

«Gazteriaren parte hartze politikoa handitzeko gakoetako bat sistema politikoaren egiturazko aldaketak behar du izan, justizia eta demokrazia unibertsalaren arabera antolatutako prozesu politiko baten baitan kokatuta»

Unai Martinez

demonstratu duena erabaki garrantzitsuenetan jakin izan duela nondik jo. Gero, ongizatean aurrera egiten jarraitu nahi badugu, ekonomia eta arlo soziosanitarioa hobetu behar ditugu, batez ere orain. Horiek dira txanponaren bi aldeak, eta hor eragin behar dugu. Ez da bata edo bestea, ez dago osasunik ekonomiari gabe, osasungintza ekonomiarekin elikatu behar duzulako; eta, alderantziz, ez duzu edukiko ekonomia bat ez badaukazu gizarte osasuntsu bat.

Gero, pandemia alde batera utzita, uste dut jakin izan dugula oreka bat lortzen. Hemendik urte batzuetara estatus politiko berria lortzeko eta gizarte honetan orain indarrean dauden mugimendu horiei erantzuna emateko, instituzio eta alderdi indartsu batzuk behar dira, kohesioa ekarri dezaketenak. Beste alderdiekin elkarlana ere egin beharko da. Azkenean, egonkortasuna behar dugu.

Rodriguez: Ni ez nago oso ados, baina egia da toki ezberdinetatik hitz egiten dugula: ez bakarrik gure ideietatik, baizik eta non militatzen dugun. Nik feminismoa askoz abstraktuagoa ikusten dut, eta ez dakit definitzen: «Hau da gure proiektua». Gainera, ikusten dut ez dela proiektu independente bat, baizik eta aipatu ditugun askorekin eduki dezaakeela zentzua. Baina feminismoa zapalkuntza guztien aurka dagoen mugimendu bat dela ulertzen dut. Horregatik, zaila egiten zait proiektu politikoa zein den hiru lerrotan azaltzea, uste dudalako zeharka lantzen den zerbait dela. Ados nago ekonomia indartu behar dela, baina fokua jarri behar da beste ekonomia mota batzuetan, bizitzaren jarraipenerako eta jasagarriak izateko beharrezkoak. Ez da hainbeste zer, baizik eta zer ekonomia mota nahi dugun, zer harreman mota, zer etxebizitza mota, zer hiri mota... Aitanak esan du ekonomia eta osasuna, baina uste dut kontua dela beste ekonomia eta beste osasun bat. Hor sartzen dira zaintzak, esaterako. Uste dut harago joan daitekeela.

Etxezarreta: Naiarak esan duenetik tiraka, nahiko proposamen antzekoak egon daitezke LGTBIQ+ kolektiboan, gure mugimenduak ezinbestean feminista izan behar duelako.

LGTBIQ+ek edo transmarikabollok egin dezakeen ekarpena da familia nuklearra zalantzan jartzea modu oso ageriko batean. Familia nuklearraren desagerpenarekin, bestelako ardatz asko desagertzen dira. Horrek esan nahi du bestelako harremantze eredu batzuk sortzea, ez bakarrik harreman afektibo-sexualen baitan, baizik eta bizitzari begira familia nuklearretik kanpo geratuko garen pertsonen bestelako esperientziak, zaintza sareak, harreman bitalak sortu ahal izateko. Mahai gainean jartzen dugun beste ideia bat da jende batek trantsizioa egin ahal izatea genero identitatearen arabera. Gu askeago bizi ahal izateko paradigma edo baldintzak sortzea.

Hernando: Ukaezina da krisi kualitatibo baten aurrean gaudela, eta ikusi beharko da hortik nola ateratzen garen, ateratzen bagara, sistema kapitalistaren berregokitzapen baten aurrean gaudelako, aspaldi ez bezalakoa. Orain arteko prosperitatearen ideiarekin ez gara hortik aterako; hori akatsa da, nire ustez. Txikitzen ari da natura, langile klasea eta bestelako sektoreak zapalduak daude;

eta jarraitzen badugu oparotasun anbizio horrekin eta horrek dakarren produkzio erritmo eta nahiekin, munduaren eta herritarron akaberara goaz. Beharrezkoa da norabide aldaketak bat, erreforma txikiekin sistemak badakielako egokitzten. Gure proiektua litzateke herritarren beharrak erdigunean jarriko dituen sistema bat, eraldaketa sozialean eta ezkerreko ikuspegitik eraikia,

parte hartzetik eta demokraziaren bestelako ulerkera batetik eraikia, alegia. Pandemiatik irakaspen batzuk aterako baditugu, horietako bat izango da estatu egituren garrantzia, horren gainetik bestelako instituzio batzuk badaudela ulertuta. Edo gure herriaren gainean erabakitzeke eta autodeterminatzeko

«LGTBIQ+ek edo transmarikabollok egin dezakeen ekarpena da familia nuklearra zalantzan jartzea. Horren desagerpenarekin, bestelako ardatz asko desagertzen dira»

Iñigo Etxezarreta

tresnak dauzkagu, edo gureak egin du, beste batzuek erabakiko dutelako gure partez.

Martinez: Gu saiatzen ari gara tradizio sozialistaren proiektu emantzipatzailea berreskuratzen eta hori gaur egungo baldintzetara egokitzen. Hori modu umil batean egiten saiatzen ari gara, ardura eta dimentsio handiko eginbehar bat delako. Iruditzen zaigu egiten duguna beharrezkoa dela, Euskal Herrian ez dagoelako komunismoaren proiektua gu plazaratzen ahalegintzen ari garen terminotan berreskuratzen ari den nazionalki antolatutako indarrik. Horrekin batera, saiatzen ari gara gaur egun botere burgesaren dinamikak analizatzen eta horren arabera bizitzako esparru ezberdinetan antolakuntzarako proposamen politikoak egiten.

Rodriguez: Feminismoak proposatzen du boterearen beste irakurketa bat, ze boterea hor dago, kontua ez da garrantzitsua den edo ez, hor dago eta aprobetxatu behar da, baina beste norabide batean. Desboteretze bat eta birboteretze bat proposatzen du aldi berean, beste proiektu bat eraikitzeko.

Etxezarreta: LGTBIQ+ edo transmarikabollo mugimenduak generoaren banaketa binomialaren gainean egiten duen bestelako irakurketaren ekarpena ezinbestekoa da gaur egungo eraldaketaren klabeak zein diren ulertu ahal izateko. Gakoa izan da, behintzat, hauxe ulertzeko: sistema kapitalista eta heteropatriarkalaren arrakala handienetako bat genero banaketa dikotomikoa, heteronorma eta familia nuklearra auzitan eta erdigunean ez jartzea dela.

Politikoki, zer elkarlan aukera ikusten duzue mahaian dauden gainerako egitasmo eta taldeekin?

Agirre: Uste dut elkarlana beharrezkoa dela, bai mugimendu eta instituzioen aldetik, bai alderdien artean. Gure kasuan, gure helburua lortzeko, hau da, Euskadi independente bat lortzeko, beharrezkoa daukagu Bilduren eskutik joatea herriaren gidaritza elkarbanatu horretan. Azkenean gu gara horren alde egingo duten alderdi bakarrak, eta inportantea da zentzu

horretan, alderdi bezala, eta ondoren Katalunia, Eskozia eta beste nazioekin, minimo batzuk adostea. Ezin diegu Frantzia edo Espainiari gurekin, nazioekin, jolasten utzi. Egia da, Euskadi independente bat nahi badugu, oinarri sozial indartsu batzuen gainean eraiki behar dela. Hor sartzen dira dauden mugimendu desberdinak, ze ez dizu ezertarako balio estatu egitura propioa edukitzeak gero ez baduzu gizarte justu bat.

Beraz, alde batetik, gidaritza politikoa dago, eta, beste alde batetik, ekarpen transbertsalak, beharrezkoak generoaren dikotomia apurtzeko edo jasangarritasuna oraindik gehiago bultzatzeko.

Hernando: Helburu bera daukagula esatea asko esatea iruditzen zait niri. Dena den, konpartitzen dut elkarlanaren ideia, oso zentzu zabalean. Ez helburu berak ditugulako, uste dudalako urrun samar daudela gure helburu eta proiektu estrategikoak, baina lehen aipatu ditut bi ardatz: eraldaketa sozialarena oso modu zabalean ulertuta, eta burujabetzarena. Bi ardatz horiek hasiera gaur eta hemen, Euskal Herrian, izan behar dutela ulertzen dugu. Bi ardatz horietan prest dagoenarekin topo egingo dugu bidean, eta zintzoki diot.

Era berean, uste dut ñabardura egin behar dela, denok ezagutzen dugulako elkar: elkarlana ez da bakarrik bateratasun politiko ideologikoen ondorioa. Badaude jardunerako ohitura eta estilo oso ezberdinak, eta etika politiko-militante desberdinak ere. Gu konfluentziaren alde gaude, lehenesten dugun logika da, gure onena horri eskaintzeko prest gaude eta elkarlan horretan espero dena da besteek ere hori egitea. Bat egin badezakegu korporatibismo itxi batetik harago; nik uste elkarlana, indarrak batzea, beti dela positiboa.

Agirre: Ñabardura bat: helburu berak esaten dudanean, burujabetzaz ari naiz. Eta bidelagun esan dut, bi alderdi abertzaleen artean adostasun minimo batera heltzeko gaitasuna izan ezean, ezingo dugulako ezer lortu. Eta, gero, zuk esan duzunaren harira, zer garrantzitsua den gertuko instituzioak edukitzea, ikusi dugulako Frantziak edo Espainiak guri dagokigun zer bait kudeatu dutenean ez dutela asmatu inondik.

Martinez: Gu saiatzen ari gara komunismoaren proiektu unibertsala berreskuratzen eta gaurkotzen. Gure lehentasuna da hori indar erreal bihurtzeko kultura politikoa sortzea; eta lan horretan ari gara, hori egin ezean aliantzen auzia ezin delako ebatzi. Zentzu horretan, ulertzen dugu oinarritzko desadostasunak daudela mahai honetako gainontzeko egitasmo eta taldeekin.

Beste alde batetik, klase gabeko gizartea edota langileriarrentzat estrategikoa izan daitekeen agertoki politikoa eskuratzeko borondatea balego, elkarlanera irekita egongo gara.

Etxezarreta: LGTBIQ+ edo transmarikabollo mugimenduan badago, berez, ardatz feminista, eta feminismoaren barruko ildo modura ere ulertu daiteke.

Rodriguez: Eta alderantziz. Askotan esaten da LGTBIQ+ feminista izango dela edo ez dela izango, baina baita alderantziz ere.

Etxezarreta: Elkarlanerako ezinbesteko baldintza da genero auzia eta ardatza eta heteronorma lehenestea. Beste zapalkuntzak bezainbeste. Ernairekin, eta hau ez da soilik ni

«Hemen gaudenok,
nahiz eta zeharka
zapalkuntza ezberdinak
ikusten ditugun, politika
antolatuan gabiltza
zapalkuntza bat beste
bat baino hurbilago
sentitzen dugulako»

Naiara Rodriguez

milante izan naizelako edo ez, jarri dira baldintza erreal batzuk generoaren auzia eta feminismoa landu ahal izateko, eta hori ezinbesteko baldintza dela uste dut. Uste dut elkarlanaren aukerak badaudela. Besteei dagokienez, edo jartzen da genero auzia, heteronorma, heterosexualitatea eta baita maskulinitateak suposatzen duena ere auzi politiko bezala, dena erdian, edo bestela zaila izango da.

Rodriguez: Nik ere maskulinitate erdua jarri nahi dut mahai gainean. Hemen gaudenok, nik uste, nahiz eta zeharka

zapalkuntza ezberdinak ikusten ditugun, politika antolatuan gabiltza zapalkuntza bat beste bat baino hurbilago sentitzen dugulako. Baina oso estruktura finko bezala ikusten dugu elkar, eta horrek aliantzak zailtzen ditu. Eta garrantzitsua da hori zeharkatzea. Ados nago GKSren ideia batzuekin, baina uste dut langile klasearen irakurketa oso maskulinoa egiten dela. Batzuetan gehiegi mugatzeak, «hau da zapalkuntza, hau da boterea» esateak, zaildu egiten du, ez gaituelako oso arduratsu bihurtzen.

Martinez: Guk ez dugu kokatzen auzi edo zapalkuntzaren bat bigarren mailan eta bestea lehen mailan. Guk marko analitiko eta politiko bat erabiltzen dugu boterearen dinamika aztertzeko eta gero hortik proposamen politikoak ondorioztatzeko. Uste dut diferentzia dela guk estrategia komunista defenditzen dugula, eta, beraz, prozesu politikoa aurrera eramateko subjektu komunistaren planteamendua gure egiten dugula. Ez hainbeste zapalkuntza bat beste batetik gailentzen zaigun-edo, baizik eta zer estrategia politiko defendatzen den.

Rodriguez: Ni genero auzitik antolatzen naiz, baino ez dut esan nahi generoa denik lehenengo zapalkuntza. Uste dut ekonomia mota bat edo kapitalismoa egon ahal izateko, subjektu batzuen produkzioa badagoela, eta hor sartzen dela generoa. Ez dakit zer den lehenago, edo lehenago dagoen zerbait baiden, baino helburu txiki batzuetarako izan dezakegu elkarlana, eta beste batzuetarako agian ez.

Agirre: Ados nago. Azkenean gutako bakoitza zapalkuntza batean zentratzen da, baina horrek ez du esan nahi besteak alde batera uzten ditugunik. Loturak ikusten ditut, eta garrantzitsua da helburu batzuetarako ados jartzea edo elkarlan bat egotea.

Rodriguez: Nik gauza kontrajarriak ikusten ditut. Eredu ekonomiko kapitalistarekin ezin da feminista izan. EAJren planteamendu politikoarekin ere ez dut bat egiten.

Etxezarreta: LGTBIQ+en borrokak antikapitalista behar du izan, baina beste aukera batzuk badaude. Instituzioen

bitartez egiten diren ekarpen edo proposamen politikoetarako, LGBTBIQ+ edo transmarikabolloen ekarpena elkarlanerako garrantzitsua izan daitekeela iruditzen zait, proposamen politiko handiagoen baitan. Elkarlanaren orduan, antolakunde, eragile edo espazio batzuek baldintza batzuk jarri dituzte, ez bakarrik erasoak gestionatzeko, baizik eta baita heteronormatik kanpo kokatzen den jendearen militantzia baldintzak hobetu ahal izateko ere, edo maskulinitateak suposatzen dituen botere guztiei aurre egiteko eta deseraikitzeako medioak jartzeko.

Euskal Herriaren markoak zer esaten dizue, zer garrantzi du nazio auziak eta burujabetzak? Zatiketa administrati-boak nola baldintzatzen du zuen egunerokoa?

Martinez: Guk Euskal Herri aske bat defenditzen dugu. Horrekin ulertzen dugu Euskal Herriak izan behar duela lurralde marko bat, zeinetan, alde batetik, ez dagoen esplozazio ekonomikorik eta, beste aldetik, berezitasun kulturalak errespetatzen diren horien garapen librerako baldintzen bidez. Esaterako, Euskal Herrian existitu izan diren elementu kultural onenak jasotzea defenditzen dugu, eta horiek gizarte aske baten testuinguruan txertatzea. Euskal estatu sozialistaren eraikuntza da defenditzen duguna.

Muga zatiketa administratiboari dagokionez, begi-bistakoa da horrek eragin politiko-kulturalak dauzkala. Gure funtzionamenduan zuzeneko eragina dauka, oztopo argia delako. Eta, beste aldetik, gure funtzionamendu ereduak eta jardun politikoa lurraldeen berezitasunen arabera egokitzea eramaten gaitu.

Agirre: Puntu batzuetan ados nago Unaik esan duenarekin. Gure helburua estatu propio baten sorrera da. Baina, zatiketa administratiboari dagokionez, ikusten dut asko baldintzatzen duela euskararen erabilpenean; eta euskara ulertu behar da herri egiten gaituen elementu bateratzaile bezala. Zein erreferentzia ditugun ere asko baldintzatzen du. Mugaz bestaldeko eremuak edukitzeak esan nahi du une honetan,

adibidez, ezin garela EAETik Iparraldera edo Nafarroara joan. Horrek banaketa bat sortzen du, herri ikuspegian asko eragiten duena, eta beste arlo ezberdinetan desberdintasunak sortzera bultzatzen du. Guretzat, proiektua gauzatzeko, oinarri soziala landu beharra dago. Hainbeste egoera administratibo edukitzeak zaildu egiten du hori; oso ezberdina da abertzaletasun sentimendua Iparraldean, Nafarroan edo EAEn, eta horrek zaildu egiten du gure helburua lortzea. Orduan, helburua estatu eraikuntzan aurrera egitea bada, euskaldunak administrazio ezberdinen menpe egoteak asko baldintzatzen du.

Hernando: Euskal Herrian eraldaketa sozialak nahi eta nahi ez burujabetzatik pasa behar du, eta beharbada alderantziz. Duela 60 urtetik honako ekarpenari esker, abertzaletasuna oso lotua egon da balio eraldatzaileekin, zorionez. Horrek ez du esan nahi abertzaletasunak XXI. mendean ez duenik errebisiorik behar, baina Euskal Herrian dagoen abertzaletasuna ezin konpara daiteke, azken hamarkadak hartuta, beste herrialde batzuetan egon den abertzaletasun kontserbadore eta ez-integratzaile batzuekin. Horregatik, Euskal Herriaren markoa indartu behar dela uste dugu, eta zoritxarrez zatiketa administratiboak horri kalte egiten dio, estatu zapaltzaile-kapitalistek marko politiko-mentala markatzen dutelako eta banatzen gaituztelako. Hortik harago, zapalkuntza administratiboak harremanak moztu ditu, eta hori pandemia garai hauetan oso bortitza izan da. Horrek erakusten du hemen badagoela zatiketa administratibo horrek errepresentatzen ez duen beste sare, beste komunitate eta beste herri bat. Zazpiak bat bai. Lurralde administratibo bakoitzak, eremu lokal bakoitzak pertzepzio politiko-kultural propioa duela ukatu gabe, eta hori errespetatuta eta kontuan hartuta, diseinatu behar da burujabetza prozesua.

Etxezarreta: Nik nahi dut LGTBIQ+ edo transmarikabollo borrokak nazio ikuspegia edukitzea bere norabide horretan. Hor nik egin dezakedan aportazioa ez da bakarrik nazio identitate batetik ulertuta, baizik eta ulertuz baita ere,

pertsona politizatu eta politiko garen heinean, independen-
tzia edo nazio auzia handiagoak diren egitura kapitalista eta
heteropatriarkalekin hausteko beste tresna politiko bat dela.
Hori oso anbigua da, eta ulertzen dut LGTBQ+ mugimen-
du barruan ideia asko egon daitezkeela.

Rodriguez: Feminismotik, nazio identitate horretan mas-
kulinitate eredu ere zalantzan jartzea garrantzitsua dela
ikusten dut. Nazio eraikuntza horretan maskulinitateak pisu
handia du, eta hortik pentsatu behar da zer eraiki edo de-
seraikitzen dugun.

Euskarak zer leku du zuen praktika eta pentsamendu po- litikoan?

Agirre: Bizkarrezurra da. Bada tresna bat batzen gaituena,
izan Iparralde edo Hegoalde, izan ideologia bat edo beste.
Bizkarrezurra den heinean, ematen zaion baino pisu han-
diagoa eman behar zaiola uste dut, hedabideetan eta arlo
pribatuan batez ere. Euskara jakiteari edo hezkuntza euskal-
duntzeari garrantzi handia ematen diogu, baino erabilerari

eman behar zaio daukana bai-
no garrantzi handiagoa. Asko
hobetu dugun arren, orain-
dik euskara oso maila aparte-
ko batean dago. Argi ikusten
da hori gaztelera edo frantse-
sa jakitea betebeharra den eta
euskara jakitea eskubidea den
momentutik. Hori apurtzen ez
den arte, euskarak ez du edu-
kiko bere eremu libre bat.

Bukatzeko, iruditzen zait
inportantea dela euskara eta
abertzaletasuna banatzea, ze,
abertzaleok euskaraz egiteko
betebeharra daukagula irudi-
tzen zaidan arren, espainol edo

«Inportantea da euskara
eta abertzaletasuna
banatzea; abertzaleok
euskaraz egiteko
betebeharra daukagula
iruditzen zaidan arren,
espainol edo frantses
sentitzen denak euskara
bere ondareztat edukitzea
inportantea da»
Aitana Agirre

frantses sentitzen denak euskara bere ondaretzat edukitzea inportantea da. Katalunian gertatu da, espainol sentitzen direnek katalanez egiten dute, eta hori oso aspektu positiboa da hizkuntzarentzat. Baina Irlandan kontrakoa pasa zen: behin mugimendu nazionalak aurrera egin zuenean, hizkuntza guttiz galdu zen. Mugimendu abertzaleok, abertzale sentitzeagatik, euskarak lotu behar gaitu eta euskara erabili behar dugu. Baina inportantea da abertzaletasunarekin bakarrik ez lotzea eta edonork, sentitzen duena sentitzen duela, euskara bere ondare hizkuntzat hartzea eta erabilpenean ere sartzea.

Hernando: Gure kasuan omnipresentea da, baina era berean oso lausoa. Euskararen 'normalizazioa' bataila irabazi bat baltz bezala bizi izan duen belaunaldi bat garelako, behintzat lurralde geografiko jakin batzuetatik gatozenak. Jakina, hor daude erabileraren datuak, baina Euskal Herrian oraindik ez dago bermatuta lurraldearen luze-zabalean euskaraz bizitzeko aukera. Uste dut euskalgintzak bereziki aldarrikapen horri heldu behar diola: euskal herritarrok, Euskal Herrian bizi eta lan egiten duen edonork, bermatuta izan behar ditugu bizitzaren edozein jarduera euskaraz garatu ahal izateko eskubide eta baldintzak. Baina guretzat euskara hori baino gehiago da, eta tresna politiko bezala ere ulertzen dugu, badelako herriaren elementu bertebratzailea. Esango nuke hor daukagun erronka dela euskara izan dadila, baita ere, inklusiorako beste elementu bat, harrera hizkuntza.

Martinez: Gure jardun politikoari dagokionez, kanpora zein barrura begira, euskarak lehentasun osoa dauka. Gure komunikazioak euskaraz egiten ditugu. Gure aktibitate politikoa egiteko beste hizkuntza beharrezkoa denean soilik mantentzen dugu politika elebiduna. Hau da, euskaraz komunikatzen gara, eta, gero, kasuan kasu, gaztelera edo frantsesa erabiltzen dugu.

Rodriguez: Aitanak esan duenarekin, euskara eta abertzaletasuna banatzearena, uste dut artikulaziorako tresna bat dela, eta, praktikan, politizatzeke tresna bat askotan.

Martinez: Gu interesatuta gaude errealitate sozioekonomikoaren eta euskararen erabileraren arteko harremana zein den ikertzeko, horri begira pausoak ematen joan ahal izateko eta lan-lerro errealak proposatzeko.

Zer etorkizun irudikatzen duzue hemendik bost urtera zuen egitasmo politikoarentzat?

Agirre: Burujabetzan aurrerapausoak egin dituen Euskadi bat, berdintasunean, jasangarritasunean eta beste hainbat mugimendu sozialetan. XXI. mendeko giltzak edo borrokak izan daitezkeenetan aurrerapausoak eman eta egonkortasun bat lortu duen herri bezala. Ahalik eta harreman estuenak lortu dituen EAE, Iparralde eta Nafarroako lurraldeen artean burujabetza prozesu horretan, eta euskarak behar duen tokia daukana erabilpenean eta jakintzan. Baita tresna integratzaile bat bezala ikusita, elkarlanerako toki izateko ahalmenarekin, eta horren bueltan landutako gizarte bat.

Rodriguez: Nik ez dakit artikulazioa zer mailatakoa izango den; pandemiarekin zalantzak ditut, ez izango den edo ez, baina bai zer modutakoa. Baina gustatuko litzaidake askotarikoagoa izatea. Hori ari da lantzen orain LGTBIQ+. Migrazioa ere mahai gainean dago, Durangoko jardunaldi feministetan oso garbi ikusi zen. Baina askotarikoagoa izatea espero dut. Hemen badakigu zenbateraino iristen garen, eta beste ahots batzuk behar ditugu.

Etxezarreta: Uste dut hemendik bost urtera LGTBIQ+ pertsonen politizazio maila handiagoa izango dela beren genero identitatearekiko, jendeak gero eta gehiago ulertuko duela. Feminismoarekin, berdin. Genero identitatea uste dena baino politikoagoa da, eta horrek beste gai batzuetan ere politizatuko du. LGTBIQ+ antifaxismo berri bat ari da bilakatzen generazio berrietan. Tiktoken nola erabiltzen den Espainiako bandera diskurtso faxista, neoliberal edo kapitalista baterako, eta nola erabiltzen den ortzadar bandera bestelako balio progresisten eskaparate bezala. Eta nik zer

nahiko nuke Euskal Herri mailan? Borroka transmarikabollo LGBTBIQ+entzat, behintzat, barneko antolakuntza handiagoa edo indartsuagoa. Saiakerak egin dira, hor daude, baina bestelako antolakuntza bat espero dut, koordinazio edo saretze marko handiagoa egotea Euskal Herrian.

Rodriguez: Esan dut nahi dudala askotarikoagoa izatea eta zabaltzea, baina egia da feminismo asko daudela. Zalantzak sortzen zaizkit. Bi M-8 oso indartsu izan ditugu; lehenago ere baziren feminismo asko, baina agian orain gehiago artikulatzen ari da Euskal Herrian. Jakin-minez nago. Badakit gaitasuna daukagula eragiteko, baina zalantza askorekin. Eztabaidak sortzen diren heinean ikusten ditugu antzekotasun eta ezberdintasunak.

Martinez: Egia da guk ez daukagula gaitasunik esateko hemendik bost urtera nola egongo garen, bestela espekulazio politikoa egitea izango litzateke. Baina bai aurkeztea zer norabidetan egin nahi dugun lan, edo zentzu kontzeptual batean nola nahi dugun gure proposamen politikoa gartzea. Eta proposamena da euskal estatu sozialistaren norabidean joatea eta horretarako baldintzak sortzen joatea esparru ezberdinetan. Instituziogintza proletarioa eratzen joatea, hori delako demokrazia proletarioaren azpiegitura, eta horien bitartez langile sektorea pixkanaka politikan parte hartzen joatea.

Bestalde, garrantzia ematen diogu koiunturazko auziei aurre egiteari. Koiunturari erantzuten diogun bitartean, esperientzia metatzen dugu, eta horrek gure norabide estrategikoaren inguruko zehaztasun gehiago definitzen joaten laguntzen digu; ze estrategia ez da alde zuzenetik bakarrik

«Nire aurreikuspena eta erronka da datozen bost urteetan Euskal Herriaren proiektu politikoa ardaztu ahalko dugula balio eraldatzaile, ekologista, ezkertiar eta feministetan oinarrituta eta burujabetzatik abiatuta»

Izar Hernando

eraikitzen, esperientzia metatzen goazen heinean joango gara xehetasun estrategikoak definitzen.

Hernando: Esan duzunaren ondoren, pixka bat ausarta da aurreikuspenak egitea, ze egia da ezin dela jakin eta hau dena espekulazioa dela. Baina nik uste dut Euskal Herrian azken urteetan joera aldaketa bat nabaritzen dela, eta esango nuke urte luzez hegemonikoa izan den proiektu bat pixka bat kili-kolo dagoela. Eta orain dela momentua, botere harreman ezberdinak izanda ere, Euskal Herrian bi proiektu nagusi daudelako gizartearen begietara. Eta nire aurreikuspena eta erronka da datozen bost urteetan Euskal Herriaren proiektu politikoa ardaztu ahalko dugula balio eraldatzaile, ekologista, ezkertiar eta feministetan oinarrituta eta burujabetzatik abiatuta. Hori pasatzen da aliantza berriak egitetik, eta guk ulertzen dugu aliantzak ezkertiarak izan behar direla. Eta ez dugu ahaztu behar Euskal Herrian gatazka politikoaren ondorioak sufritzen jarraitzen dugula, beste maila batean bada ere eta erakundearen amaieratik urteak pasa badira ere. Uste dut urratsak ematen ari direla, eta urrats handiagoak eman behar direla datozen bost urteetan erreparazioan eta aitortzan, Euskal Herria preso politikorik gabeko herri bat izan dadin.